Zinka Kolarič, Liljana Rihter, Ružica Boškić, Tatjana Rakar

UPORABNICE STORITEV INVALIDSKIH ORGANIZACIJ

UVOD

Namen članka je prikazati, kdo so uporabnice storitev invalidskih organizacij v Sloveniji in kakšne so njihove osnovne značilnosti. V prvem delu so predstavljene ključne značilnosti uporabnic in uporabnikov posebnih socialnih programov invalidskih organizacij in socialnih programov humanitarnih (dobrodelnih in samopomočnih) organizacij, s pomočjo katerih je mogoče natančneje prikazati, katera so bila tista področja, ki so osnova za nadaljnjo analizo in za identifikacijo razlik. V drugem delu so izpostavljene in pojasnjene statistično značilne razlike med uporabnicami in uporabniki storitev invalidskih organizacij. V tretjem delu prispevka pa so izpostavljene bistvene razlike med uporabnicami invalidskih, dobrodelnih in samopomočnih organizacij.

Podatki, ki so predstavljeni v članku, so bili zbrani v okviru evalvacijske raziskave posebnih socialnih programov invalidskih in socialnih programov humanitarnih organizacij, ki jih je v letu 2000 (so)financirala Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij Republike Slovenije FIHO (naročnik te raziskave).

Raziskava je bila izvedena v okviru fakultete za družbene vede (Kolarič *et al.* 2003). Anketiranje na terenu je bilo izvedeno novembra in decembra 2002. V tristopenjski, korigirano proporcionalni vzorec je bilo vključenih 794 oseb, od tega 467 uporabnic in uporabnikov storitev invalidskih organizacij (zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije, zveza gluhih in naglušnih, zveza društev za cerebralno paralizo SONČEK, društvo za pomoč duševno prizadetim Sožitje, zveza delovnih invalidov Slovenije, zveza društev invalidov vojn Slovenije, zveza društev vojnih invalidov, društvo distrofikov Slovenije, zveza paraplegikov Slovenije, združenje multiple skleroze Slovenije, zveza invalidov društev ILCO, društvo bolnikov in invalidov z ankilozirajočo spondelozo, društvo Invalidski forum, društvo laringektomiranih, društvo paralitikov, združenje invalidov FORUM), 235 uporabnic in uporabnikov storitev dobrodelnih organizacij (Karitas, društvo za pomoč v duševni stiski Paradoks, organizacija za kakovost življenja OZARA, odbor za novosti v duševnem zdravju ALTRA) in 92 uporabnic in uporabnikov storitev samopomočnih organizacij (zveza društev ledvičnih bolnikov, zveza koronarnih društev in klubov, društvo pljučnih bolnikov, društvo onkoloških bolnikov, društvo bolnikov z osteoporozo, društvo na srcu operiranih, društvo psoriatikov, društvo za celiakijo).

Čeprav podatki niso bili zbrani z namenom identificirati morebitne razlike med uporabnicami in uporabniki storitev invalidskih organizacij, podatkovna baza to vsaj deloma omogoča na tistih spremenljivkah, ki so bile predmet raziskave. Vse spremenljivke, pri katerih bi lahko pričakovali razlike, v raziskavo niso bile zajete, zato so rezultati, ki jih prikazujemo v nadaljevanju, s tega vidika nepopolni. Na prvi pogled dajejo podatki vtis, da zelo velikih razlik med uporabnicami in uporabniki storitev invalidskih organizacij ni. Menimo pa, da je lahko predstavitev razlik, ki jih nakazujejo empirični podatki, prvi korak k nadaljnjemu, bolj poglobljenemu raziskovanju te problematike.

Poleg razlik med uporabnicami in uporabniki storitev invalidskih organizacij je mogoče iz podatkovne baze identificirati tudi nekaj razlik med ženskami, ki so uporabnice storitev invalidskih, dobrodelnih in samopomočnih organizacij, ter primerjalno ugotoviti, ali so glede na proučevane spremenljivke uporabnice storitev invalidskih organizacij v boljšem ali slabšem položaju kot uporabnice storitev dobrodelnih in samopomočnih organizacij.

SPLOŠNE ZNAČILNOSTI UPORABNIC IN UPORABNIKOV GLEDE NA PROGRAM

Kot osnova za analizo značilnosti in položaja uporabnic invalidskih organizacij v primerjavi z uporabniki invalidskih organizacij in uporabnicami humanitarnih organizacij (dobrodelnih in samopomočnih), so najprej prikazani ključni rezultati evalvacijske raziskave, ki je bila izvedena v invalidskih, dobrodelnih in samopomočnih organizacijah in s pomočjo katere smo želeli odgovoriti na tri ključna vprašanja.

Prvo vprašanje je bilo, *kdo in kakšni so uporabnice in uporabniki programov invalidskih, dobrodelnih in samopomočnih organizacij.*

Uporabnice in uporabniki teh programov so v družbi stigmatizirani zaradi ovire, revščine, bolezni, zaradi tega imajo manj možnosti in so manj cenjeni, poleg tega pa naj bi bil ogrožen tudi njihov eksistenčni položaj. Zato smo želeli dobiti vpogled v to, kakšen je njihov eksistenčni položaj, s pomočjo odgovorov na vprašanja, kje oz. s kom živijo, kakšna je njihova delovna aktivnost, kaj je glavni vir njihovega dohodka, ali imajo pripomočke in storitve, ki jih potrebujejo v vsakdanjem življenju, ali finančna sredstva, s katerimi razpolagajo, zadoščajo za njihove osnovne življenjske potrebe ter kako pogosto se morajo omejevati pri nakupu hrane, obleke in obutve, izdelkov za osebno higieno in nego, stanovanjske opreme in pri izdatkih za počitnice, šport, rekreacijo, kulturo in zabavo.

Tabela 1: Kazalci eksistenčnega položaja uporabnic in uporabnikov storitev invalidskih organizacij

Kazalec	*Odstotek (od vseh uporabnic in uporabnikov); povprečje*
Kje živite	• sami, v stanovanjski skupini ali zavodu: 14,7 % • pri starših, s partnerjem in otroki, samo s partnerjem, pri otrocih: 79,6 %
Delovna aktivnost	• upokojeni: 53,4% • opravljajo plačano delo: 14,4 % • delovno nezmožni: 9,6 % • brezposelni: 5,7 % • šolanje: 5,5 % • opravljajo priložnostno plačano delo: 1,5 % • gospodinjenje: 0,7 %
Glavni vir dohodka	• pokojnina in invalidnina: 65,9 % • plače: 27,4 % • nadomestilo za brezposelne: 2,4 % • druge socialne pomoči: 1,8 % • dohodki iz samozaposlitve, kmetovanja: 1,1 %
Pripomočki, ki jih nujno potrebujejo v vsakdanjem življenju:	
• tehnični pripomočki	• potrebuje jih 60 % (od teh jih 33 % zagotovi država, 33 % deloma sami, deloma država, 20 % v celoti sami, 14 % jih nima pripomočkov)
• zdravila	• potrebuje jih 80 % (44 % država, 40 % deloma sami, deloma država, 11 % sami, 5 % zdravil nima)
• denar in materialna pomoč	• potrebuje 80 % (13 % država, 10 % deloma sami, deloma država, 63 % sami, 15 % te pomoči ne dobi)
Finančna sredstva zadoščajo za:	• osnovne življenjske potrebe: 74,2 % • stroške osnovne opreme in storitev: 45,7 % • varčevanje: 22,8 % • stroške za nakup nadstandardne opreme in storitev: 11,2 %
Pogosto se omejujejo pri:	• nakupu izdelkov za osebno higieno in nego: 4,8 % • nakupu hrane: 8,8 % • nakupu obleke in obutve: 12,5 % • nakupu stanovanjske opreme: 27,1 % • izdatkih za počitnice, rekreacijo, šport, kulturo in zabavo: 29,1 %

Tabela 2: Kazalci oviranosti uporabnic in uporabnikov storitev invalidskih organizacij

Kazalec	*Povprečje*
Stopnja oviranosti* pri:	• opravljanju aktivnosti osebne nege: 1,65 • opravljanju aktivnosti mobilnosti in komuniciranja: 2,71 • opravljanju aktivnosti gospodinjskih opravil: 3,14
Koliko od 17 aktivnosti:	• že opravljajo: 8,75 • bi želeli opravljati: 3,74 • jih ne želijo opravljati: 3,87

* Stopnjo oviranosti smo merili na lestvici od 1 do 6, pri čemer 1 pomeni, da lahko aktivnost popolnoma samostojno opravljajo, in 6, da aktivnosti sploh ne morejo opravljati.

Podatki za uporabnice in uporabnike storitev invalidskih organizacij so prikazani v tabeli 1.

Ocenjevali smo tudi stopnjo ovire in njeno samorefleksijo. Pri tem smo si pomagali z odgovori na vprašanje, kako samostojno opravljajo aktivnosti, ki smo jih poimenovali osebna nega (lahko vstanem iz postelje, se oblečem, se obujem, grem na stranišče, se umijem, se okopam, jem), aktivnosti mobilnosti in komuniciranja (lahko grem po nakupih, k zdravniku, telefoniram, urejam zadeve na pošti, banki, občini, uporabljam sredstva javnega prevoza, se vozim z avtom, se pogovarjam z drugimi ljudmi, hodim povsod) in aktivnosti gospodinjskih opravil (lahko posteljem posteljo, pripravim hrano, pomijem posodo, vsakodnevno pospravljam stanovanje, operem obleko, likam, opravim manjša popravila v stanovanju, opravim obsežnejša pospravljanja stanovanja, delam na vrtu). Samorefleksijo ovire smo dobili s pomočjo odgovorov na vprašanje, katere izmed 17 aktivnosti (radi bi hodili v šolo, imeli zaposlitev, spoznavali nova okolja, se politično udejstvovali, se družili z drugimi ljudmi, obiskovali športne prireditve, se aktivno ukvarjali s športom, obiskovali kulturne prireditve, aktivno sodelovali v kulturnih skupinah, se pogovarjali s prijatelji, poslušali radio, gledali televizijo, šli na sprehod, na izlet, potovali, se udeleževali verskih dejavnosti, zabavnih prireditev) že opravljajo, bi želeli opravljati, pa jih ne morejo, in katerih aktivnosti si ne želijo opravljati. Podatki za uporabnice in uporabnike storitev invalidskih organizacij so prikazani v tabeli 2.

Nato smo preučevali še vpetost uporabnic in uporabnikov v neformalna socialna omrežja. Podatke smo dobili s pomočjo odgovorov na vprašanja o zakonskem stanu, otrocih, o tem, ali imajo koga, s katerim se dobivajo iz družabnih razlogov ali kadar so v težavah ali s katerim se lahko pogovorijo o intimnih stvareh, ali imajo koga, od kogar bi si lahko izposodili denar, če bi se nenadoma znašli v resnih finančnih težavah, o pogostosti stikov uporabnic in uporabnikov storitev z otroki, starši, sorodniki, sosedi in prijatelji in znanci, o tem, kako pogosto se po njihovi oceni v primerjavi z drugimi ljudmi udeležujejo družabnih srečanj ter kako srečni so. Podatki za uporabnice in uporabnike storitev invalidskih organizacij so prikazani v tabeli 3.

Drugo vprašanje je bilo, *katere potrebe zadovoljujejo programi invalidskih, dobrodelnih in samopomočnih organizacij oz. ali storitve in dobrine, ki jih uporabnice in uporabniki dobivajo od organizacij, dejansko zadovoljujejo tiste njihove specifične potrebe, ki jih država ne zadovoljuje v celoti, sami pa jih tudi ne morejo zadovoljiti.*

Zato smo navedli 18 različnih storitev ali dobrin ali pripomočkov (hrana, obleka, denar za hrano in obleko, rehabilitacija, ohranjanje zdravja, stanovanje, prilagoditev stanovanja, spremstvo, nadomeščanje manjkajočih sposobnosti, informacije, temeljno izobraževanje, dodatno izobraževanje, specifično izobraževanje, družabna srečanja, rekreacija in šport, obiskovanje kulturnih prireditev, interesne dejavnosti, izleti, taborjenja, letovanja) ter vprašali uporabnice in uporabnike, ali jih dobijo v javnih ustanovah, ali jih dobijo v društvu ali zvezi, ali si jih zagotovijo sami, ali jih ne dobijo nikjer, bi jih pa potrebovali, ali pa jih ne potrebujejo. Navedli smo tudi nekatere prejemke (pokojnina, invalidska pokojnina, invalidnina, denarna socialna pomoč, nadomestilo, pomoč za brezposelnost, štipendija, drugi prejemki) in vprašali, kako pogosto jih dobivajo. Podatki za uporabnice in uporabnike storitev invalidskih organizacij so prikazani v tabeli 4.

Tabela 3: Kazalci vpetosti v neformalne socialne mreže za uporabnice in uporabnike storitev invalidskih organizacij

Kazalec	*Odstotek (od vseh uporabnic in uporabnikov); povprečje*
Zakonski stan	• poročeni: 48,6 % • nikoli poročeni: 34,1 % • vdovci/vdove: 8,5 % • razvezani: 5,7 %
Otroci	• imajo otroke: 60,4 %
Nikogar nimajo:	• na kogar bi se obrnili v težavah: 4,6 % • s komer bi se dobivali iz družabnih razlogov: 9,4 % • s komer bi se lahko pogovorili o osebnih stvareh: 10,1 % • od kogar bi si lahko sposodili denar: 17,9 %
Pogostost stikov*	• s starši: 3,7 • z otroki: 3,08 • s sorodniki: 2,84 • s sosedi: 2,27 • s prijatelji in znanci: 1,99
Kako pogosto se v primerjavi z drugimi ljudmi udeležujejo družabnih srečanj	• precej manj in manj pogosto: 47,7 % • enako: 36,5 % • več in precej več: 14,2 %
Kako srečni ste	• nesrečni: 7,2 % • srednje srečni: 40,4 % • srečni: 52,3 %

* Ocena 1 pomeni zelo pogoste stike in 5 zelo redke stike.

Tretji sklop vprašanj se je nanašal na prispevek programov k dvigu kakovosti življenja uporabnic in uporabnikov. Pri tem smo najprej ugotavljali, kako aktivne so uporabnice in uporabniki storitev invalidskih, dobrodelnih in samopomočnih organizacij: kakšna je njihova vloga v društvu (ali so člani, ali sodelujejo v organih društva, ali v društvih dobivajo samo določene storitve), kako pogosto se udeležujejo dejavnosti društva ter kako zadovoljni so na splošno z društvom oz. zvezo. Prispevek organizacij k dvigu kakovosti življenja uporabnic in uporabnikov smo določili na osnovi subjektivnih ocen anketiranih uporabnic in uporabnikov programov. Dvig kakovosti življenja so ocenjevali na naslednjih področjih: zdravstveno stanje, stanovanjske razmere, razmere v odnosih v družini, s partnerjem, preživljanje prostega časa, možnosti izobraževanja, delovni status in kariera, materialni standardi, osebna varnost, vključevanje v družbo. Podatki za uporabnice in uporabnike storitev invalidskih organizacij so prikazani v tabeli 5.

Če želimo zelo posplošeno odgovoriti na vse tri sklope vprašanj, pridemo do teh ugotovitev:

• Anketirani *uporabniki in uporabnice iz invalidskih organizacij* so manj eksistenčno ogroženi kot ostali, vendar v zelo veliki meri potrebujejo dodatne tehnične pripomočke, ki si jih večina ne more zagotoviti iz lastnih finančnih sredstev,

• pri opravljanju aktivnosti so bolj ovirani kot anketirani iz ostalih skupin organizacij,

• imajo gostejšo neformalno socialno mrežo,

• več svojih potreb zadovoljujejo v javnih ustanovah in društvih,

• bolj so aktivni in ocenjujejo, da programi prispevajo k dvigu kakovosti njihovega življenja.

• Anketirani *uporabniki in uporabnice iz dobrodelnih organizacij* so najbolj eksistenčno ogroženi,

• pri opravljanju aktivnosti osebne nege, mobilnosti in komuniciranja ter gospodinjskih opravil so sicer najbolj samostojni, vendar obenem opravljajo najmanj teh aktivnosti, kar kaže na njihovo socialno izključenost,

• imajo šibko neformalno socialno mrežo,

Tabela 4: Katere potrebe zadovoljujejo programi invalidskih organizacij

Kazalec	*Odstotek (od vseh uporabnic in uporabnikov); povprečje*
Koliko (od 18) storitev dobite v:	• javnih ustanovah (država): 1,06 • društvih: 4,81 • zagotovijo sami: 7,02 • nikjer: 0,47 • ne potrebujejo: 4,07
Potrebe po storitvah:	
• hrana, obleka, denar za hrano in obleko, stanovanje	• potrebuje jih 100 % anketiranih (od teh jih to 90 % zagotavlja samih; društva pri tem ne pomagajo)
• ohranjanje zdravja, družabna srečanja, izleti, letovanja	• potrebuje jih od 90-95 % anketiranih (pri zadovoljevanju potrebe po ohranjanju zdravja 33 % pomagajo v društvih in zvezah, po družabnih srečanjih 82 %, po izletih in letovanju 77 %)
• rehabilitacija, informacije, rekreacija in šport, obiski kulturnih prireditev	• potrebuje jih od 70-90 % (pri zadovoljevanju potrebe po rehabilitaciji 33 % pomagajo v društvih, po informacijah 35 %, po rekreaciji in športu 73 %, po obisku kulturnih prireditev 51 %)
• prilagoditev stanovanja nadomeščanje manjkajočih sposobnosti, interesne dejavnosti	• potrebuje jih od 55-70 % (pri zadovoljevanju potrebe po prilagoditvi stanovanja 12 % pomagajo v društvih, pri nadomeščanju manjkajočih sposobnosti 35 %, pri interesnih dejavnostih 66 %)
• spremstvo, temeljno izobraževanje, dodatno izobr., specifično izobr.	• potrebuje jih od 35-50 % (pri zadovoljevanju potrebe po spremstvu 24 % pomagajo v društvih, pri temeljnem izobraževanju 12 %, pri dodatnem izobraževanju 53 %, po specifičnem pa 56 %)
Drugi prejemki od države	• invalidnina: 47,1 % • pokojnina: 37 % • invalidska pokojnina: 33,3% • denarna socialna pomoč: 5,5% • nadomestilo ali pomoč za brezposelnost: 4,2% • štipendija: 0,4%

• programi društev in javnih ustanov ne zadovoljujejo vseh njihovih potreb,

• poleg tega so v primerjavi z ostalimi manj aktivni v delovanju društev oz. zvez in v manjši meri ocenjujejo, da programi in organizacije prispevajo k dvigu kakovosti njihovega življenja.

• Pri anketiranih *uporabnikih in uporabnicah samopomočnih organizacij* v povprečju ni zaznati eksistenčne ogroženosti,

• pri opravljanju aktivnosti osebne nege, mobilnosti in komuniciranja ter gospodinjskih opravil so samostojni, vendar te aktivnosti opravljajo s težavo,

• imajo gostejšo neformalno socialno mrežo

• večino potreb po storitvah, dobrinah in pripomočkih zadovoljujejo sami, ker jih država in društva zagotavljajo malo,

• so aktivni člani društev in ocenjujejo, da se je kakovost življenja na podlagi vključenosti v programe društva izboljšala le na določenih področjih (zdravstveno stanje, prosti čas, vključenost v družbo); na druga področja pa programi naj ne bi bistveno vplivali.

UPORABNICE STORITEV INVALIDSKIH ORGANIZACIJ V PRIMERJAVI Z UPORABNIKI

Trije sklopi vprašanj, ki smo jih predstavili v prejšnjem poglavju, so empirična osnova za analizo in ugotavljanje razlik med uporabnicami storitev invalidskih organizacij in uporabniki storitev invalidskih organizacij.

Tako smo v invalidskih organizacijah naredili primerjavo po vseh spremenljivkah med ženskami

Tabela 5: Aktivnost in kakovost življenja uporabnic in uporabnikov storitev invalidskih organizacij

Kazalec	*Odstotek (od vseh uporabnic in uporabnikov); povprečje*
Vloga v društvu	• člani: 65,2 % • sodelujejo v organih društva: 33,9 % • prejemajo samo določene storitve: 0,9 %
Pogostost udeležbe pri dejavnostih društva	• vsak dan: 8,1 % • nekajkrat na teden: 22,3 % • enkrat na teden: 19 % • nekajkrat na mesec: 16,2 % • nekajkrat na leto: 20,6 % • niso vključeni v dejavnost društva: 1,3 %
Splošno zadovoljstvo z društvom	• zelo zadovoljni: 61,3 % • zadovoljni: 35,7 % • niti zadovoljni, niti nezadovoljni: 2,2 % • nezadovoljni in zelo nezadovoljni: 0,6 %
Prispevek programov društev k dvigu kakovosti življenja* na področju:	• preživljanja prostega časa: 3,98 • vključevanja v družbo: 3,94 • zdravstvenega stanja: 3,64 • osebne varnosti: 2,83 • izobraževanja: 2,77 • odnosov v družini: 2,58 • kariere: 2 • materialnega standarda: 1,99 • stanovanjskih razmer: 1,67

* Ocena 1 pomeni, da program sploh ne vpliva na kakovost življenja na določenem področju, ocena 5 pa pomeni, da v veliki meri prispeva k dvigu kakovosti življenja na določenem področju.

in moškimi, uporabnicami in uporabniki storitev invalidskih organizacij.

Osnovni demografski kazalci (izobrazba, območje, kjer živijo, dohodek gospodinjstva), za katere smo zbrali podatke, kažejo, da med uporabnicami in uporabniki ni bistvenih razlik. Nedokončano osnovno šolo ali končano osnovno šolo ima 45 % uporabnic in 38 % uporabnikov, poklicno ali srednjo šolo ima 47,3 % uporabnic in 50,4 % uporabnikov, višjo šolo in več pa 7,7 % uporabnic in 11,6 % uporabnikov. Oboji imajo nižjo doseženo stopnjo izobrazbe od celotne populacije, ki je bila zajeta v raziskavi slovenskega javnega mnenja (Toš *et al.* 2004). V velikem mestu ali predmestju živi 33 % uporabnic in 28,9 % uporabnikov, v manjšem mestu 33 % uporabnic in 28,1 % uporabnikov, na vasi ali na kmetiji pa 34 % uporabnic in 42,9 % uporabnikov. V primerjavi s celotno slovensko populacijo uporabnice in uporabniki invalidskih organizacij bolj pogosto živijo v mestnem okolju kot pa na vasi ali kmetiji. Kar zadeva mesečni dohodek gospodinjstva v gospodinjstvih s skupnim mesečnim dohodkom od 0 do 115.000 SIT, živi 35,5 % uporabnic in 24,9 % uporabnikov; od 115.000 do 230.000 SIT 42,9 % uporabnic in 49,3 % uporabnikov; od 230.000 do 350.000 SIT 18,3 % uporabnic in 13,5 % uporabnikov in v gospodinjstvih nad 350.000 SIT 8,3 % uporabnic in 7,4 % uporabnikov. Čeprav se podatki iz SJM nanašajo na leto 2003, lahko rečemo, da je mesečni dohodek gospodinjstev, v katerih prebivajo uporabnice in uporabniki storitev invalidskih organizacij, večinoma nižji od povprečnega dohodka v celotni slovenski populaciji.

Ko smo primerjali spol in ostale spremenljivke, so bile ugotovljene statistično značilne razlike ($p<0,05$), ki smo jih samo za uporabnice še podrobneje obdelali, da bi empirično pojasnili razlike.

Odgovor na vprašanje, kdo so oziroma kakšne so uporabnice storitev invalidskih organizacij, je zelo podoben kot za vse uporabnice in uporabnike invalidskih organizacij na splošno, le da z vidika

Tabela 6: Primerjava uporabnic in uporabnikov storitev invalidskih organizacij po demografskih kazalcih in primerjava s podatki pridobljenimi v SJM 2003/1

Kazalec	*Uporabnice*	*Uporabniki*	*SJM 2003/1*
Izobrazba:			
• nedokončana osnovna šola in končana osnovna šola	45 %	38 %	29 %
• poklicna šola in srednja šola	47,7 %	50,4 %	58,2 %
• višja šola in več	7,7 %	11,6 %	12,7 %
Okolje, kjer živijo:			tip krajevne skupnosti
• veliko mesto, predmestje	33 %	28,9 %	49 %
• manjše mesto	28,1 %	33 %	
• vas ali kmetija	34 %	42,9 %	51 %
Mesečni dohodek gospodinjstva:			povprečno 250.360 SIT
• od 0 do 115.000 SIT	35,5 %	24,9 %	
• med 115.000 in 230.000 SIT	42,9 %	49,3 %	
• med 230.000 in 350.000 SIT	18,3 %	13,5 %	
• nad 350.000 SIT	8,3 %	7,4 %	

eksistenčnega položaja uporabnice v manjši meri razpolagajo z različnimi potrošnimi dobrinami in se bolj pogosto kot uporabniki omejujejo pri izdatkih za počitnice in zabavo. Z vidika vpetosti v neformalne socialne mreže je med uporabnicami storitev invalidskih organizacij v primerjavi z uporabniki večji delež takšnih, ki živijo same brez otrok in/ali staršev; poleg tega jih je manjši delež poročenih. Ti podatki nas ne začudijo, če upoštevamo, da je tradicionalna vloga žensk še vedno vloga negovalk, skrbnic, mater in vzgojiteljic (Jogan 1991: 48). Nasprotno pa je za moške vloga skrbnikov in negovalcev še vedno nekakšen tabu (Zaviršek 1998: 122). Podatki so podrobneje prikazani v naslednjih tabelah.

Pri primerjavi eksistenčnega položaja se pokaže, da imajo uporabnice storitev invalidskih organizacij v povprečju manjše število (6,8) od 18 naštetih dobrin (avto, stanovanje, hiša, telefon itn.) kot uporabniki (7,44).

Predvsem imajo manjše število dobrin starejše uporabnice (korelacija: - 0,440; p=0,000) in tiste uporabnice, ki živijo v gospodinjstvih z nižjimi mesečnimi dohodki (korelacija: 0,423; p=0,000).

Ugotovili smo tudi, da se uporabnice storitev invalidskih organizacij bolj pogosto kot uporabniki omejujejo pri izdatkih za počitnice in zabavo. Pogosto se omejuje kar 37,2 % uporabnic in le 25,1 % uporabnikov. Glede na demografske kazalce (starost, izobrazba, število članov gospodinjstva, kje živijo, dohodek) niso bile ugotovljene nobene statistično značilne razlike med uporabnicami, ki se pri izdatkih za počitnice omejujejo bolj pogosto, in tistimi, ki se omejujejo redkeje ali nikoli.

Glede vpetosti v neformalne socialne mreže se pokaže razlika med odstotkom uporabnic, ki živijo same, v stanovanjski skupini ali v zavodu, teh je 20,8 %, in odstotkom uporabnikov, ki živijo sami, v stanovanjski skupini ali zavodu (teh je le

Tabela 7: Primerjava povprečnega števila dobrin

Kazalec	*Uporabnice*	*Uporabniki*
povprečno število dobrin (od 18 navedenih)	6,8	7,44

Tabela 8: Primerjava pogostosti omejevanja pri izdatkih za počitnice in zabavo

Kazalec	*Uporabnice*	*Uporabniki*
Pogosto se omejujem pri izdatkih za počitnice in zabavo	37,2 %	25,1 %

11,9 %). Odstotek uporabnic, ki ne živijo v družini, je v primerjavi z uporabniki precej višji.

Tabela 9: Primerjava odstotkov tistih, ki živijo sami

Kazalec	*Uporabnice*	*Uporabniki*
Brez družine živi	20,8 %	11,9 %

Tiste uporabnice, ki živijo same brez otrok in/ali staršev (v nadaljevanju: same), so v povprečju precej starejše (65,9 let) od tistih, ki živijo v družini (43,7 let). V povprečju imajo od 70.000 do manj kot 115.000 SIT mesečnega dohodka; pri tistih, ki živijo v družini, pa znaša razpoložljivi mesečni dohodek gospodinjstva v povprečju med 115.000 SIT in 230.000 SIT. Uporabnice, ki živijo same, so tudi bolj samostojne pri opravljanju aktivnosti nege (bolj samostojne pri vstajanju iz postelje, se lažje oblečejo, obujejo, gredo na stranišče, umijejo, okopajo, jedo), medtem ko glede samostojnosti opravljanja aktivnosti gospodinjskih opravil in mobilnosti med tistimi, ki živijo same in tistimi, ki živijo v družini, ni statistično značilnih razlik.

Ugotovili smo tudi, da je odstotek uporabnic storitev invalidskih organizacij, ki so poročene (39 %), precej manjši od odstotka uporabnikov, ki so poročeni (58 %).

Tiste uporabnice, ki so poročene, se po povprečni starosti (55 let) razlikujejo od tistih, ki so razvezane (58 let), vdove (70 let) in nikoli poročene (34 let). Kažejo se razlike v stopnji dosežene izobrazbe - poročene uporabnice imajo v povprečju višjo stopnjo izobrazbe kot tiste, ki niso bile nikoli poročene. Razlike se pokažejo tudi pri razpoložljivem mesečnem dohodku gospodinjstva: tiste, ki so poročene, in tiste, ki niso bile nikoli poročene, imajo višji dohodek od tistih, ki so razvezane (te imajo najnižjega), in od tistih, ki so vdove.

Pri odgovoru na vprašanje, katere potrebe zadovoljujejo programi invalidskih organizacij, ni statistično pomembnih razlik med uporabnicami in uporabniki storitev invalidskih organizacij.

Z vidika sodelovanja v organizacijah in vpliva storitev na izboljšanje kakovosti življenja pa se pokaže, da uporabnice v manjši meri sodelujejo v organih društev ter da so v primerjavi z uporabniki v večji meri zadovoljne z vplivom storitev na izboljšanje kakovosti življenja na področju zdravstvenega stanja in osebne varnosti.

Tabela 10: Kazalci razlik med uporabnicami, ki živijo same, in uporabnicami, ki živijo z družino

Kazalec	*Živijo same*	*Živijo v družini*
Povprečna starost	65,9 let	43,7 let
Povprečni mesečni dohodek gospodinjstva	70.000-115.000 SIT	115.000-230.000 SIT
Stopnja oviranosti pri opravljanju aktivnosti osebne nege	1,22	1,71

V organih društev sodeluje le 25,8 % uporabnic storitev invalidskih organizacij in kar 39,9 % uporabnikov storitev invalidskih organizacij.

V organih društev v večji meri sodelujejo starejše uporabnice (povprečna starost 57,7 let); ostale, ki ne sodelujejo, so v povprečju stare 45 let. Ugotovili pa smo tudi, da v organih društev v večji meri sodelujejo bolj izobražene uporabnice.

Uporabnice so bolj zadovoljne glede vpliva programov organizacij na izboljšanje njihovega zdravstvenega stanja kot uporabniki.

Tabela 11: Primerjava odstotkov glede na zakonski stan

Kazalec	*Uporabnice*	*Uporabniki*
Poročen	39 %	58 %

Tabela 12: Kazalci razlik med uporabnicami, ki so poročene in uporabnicami, ki niso bile nikoli poročene

Kazalec	*Poročene*	*Nikoli poročene*
Povprečna starost	55 let	34 let
Stopnja izobrazbe	3,05	2,34

Tabela 13: Primerjava glede aktivnosti v organih društva

Kazalec	*Uporabnice*	*Uporabniki*
Sodelovanje v organih društva	25,8 %	39,9 %

Tabela 14: Kazalci razlik med uporabnicami, ki so aktivne v organih društev in tistimi, ki v organih društev niso aktivne

Kazalec	*Aktivne*	*Neaktivne*
povprečna starost	57,7 let	45 let
stopnja izobrazbe	3,50	2,54

Tabela 15: Primerjava zadovoljstva glede vpliva programov organizacij na izboljšanje zdravstvenega stanja

Kazalec	*Uporabnice*	*Uporabniki*
Zadovoljstvo z izboljšanjem zdravstvenega stanja	3,80	3,53

Tabela 16: Primerjava zadovoljstva glede vpliva programov organizacij na izboljšanje osebne varnosti

Kazalec	*Uporabnice*	*Uporabniki*
Zadovoljstvo z izboljšanjem osebne varnosti	3,03	2,69

Z nadaljnjo obdelavo je bilo ugotovljeno, da je zadovoljstvo uporabnic z vplivom programov organizacij na izboljšanje zdravstvenega stanja povezano z zmožnostjo opravljanja gospodinjskih opravil, in sicer so bolj zadovoljne tiste uporabnice, ki so v večji meri sposobne samostojno opravljati aktivnosti gospodinjskih opravil (korelacija: -0,184; p=0,000).

Uporabnice so tudi v povprečju v večji meri zadovoljne z izboljšanjem osebne varnosti pod vplivom sodelovanja v programih.

Predvsem so bolj zadovoljne tiste uporabnice, ki izhajajo iz gospodinjstev z nizkim dohodkom (korelacija: -0,170; p=0,032).

Če na kratko povzamemo, razlike med uporabnicami in uporabniki invalidskih organizacij se pokažejo predvsem pri eksistenčnem položaju, vpetosti v neformalne socialne mreže, sodelovanju v društvih in zadovoljstvu s programi društev. Uporabnice imajo v primerjavi z uporabniki nekoliko slabši eksistenčni položaj, saj v manjši meri kot uporabniki razpolagajo z različnimi dobrinami in se bolj pogosto omejujejo pri izdatkih za počitnice in zabavo. Imajo tudi šibkejšo socialno mrežo, ker jih večji delež živi samih brez otrok in/ali staršev, manj pa jih je tudi poročenih. V organih društev so uporabnice manj aktivne kot uporabniki, nasprotno pa so bolj zadovoljne z vplivom programov organizacij na izboljšanje kakovosti življenja na področju zdravstvenega stanja in osebne varnosti.

UPORABNICE STORITEV INVALIDSKIH ORGANIZACIJ V PRIMERJAVI Z UPORABNICAMI STORITEV DOBRODELNIH IN SAMOPOMOČNIH ORGANIZACIJ

Da bi ugotovili, ali se položaj uporabnic storitev invalidskih organizacij pomembno razlikuje od položaja uporabnic storitev dobrodelnih in samopomočnih organizacij, smo glede na proučevane sklope vprašanj opravili še primerjavo med uporabnicami storitev različnih vrst organizacij. Razlike, ki so se pokazale, so podobne razlikam, ki smo jih dobili, ko smo primerjali položaj vseh uporabnikov in uporabnic različnih vrst organizacij.

Precejšnje razlike se pokažejo že pri osnovnih demografskih kazalcih. Uporabnice storitev invalidskih organizacij so v povprečju manj izobražene kot uporabnice storitev dobrodelnih organizacij, te pa manj od uporabnic storitev samopomočnih organizacij. To razliko lahko pojasnimo s tem, da so pri uporabnicah storitev dobrodelnih organizacij in pri uporabnicah storitev samopomočnih organizacij različne ovire nastopile pozneje v življenju, ko so že pridobile določeno stopnjo izobrazbe. Med uporabnicami storitev invalidskih organizacij je tudi veliko takih, pri katerih so ovire navzoče že od rojstva, kar je lahko povzročalo težave pri njihovem izobraževanju. Ena od možnih razlag, ki je z empiričnimi podatki sicer nismo preverjali, je, da se uporabnice storitev dobrodelnih organizacij in uporabnice storitev samopomočnih organizacij za vstop v organizacijo večinoma odločajo same, kar je lahko posledica njihove višje izobrazbe oz. večje informiranosti o možno-

Tabela 17: Demografske razlike med uporabnicami storitev različnih vrst organizacij

Kazalec	*Uporabnice storitev invalidskih organizacij*	*dobrodelnih organizacij*	*samopomočnih organizacij*
Izobrazba			
• nedokončana ali končana osnovna šola	45 %	33,3 %	14,3 %
• poklicna šola, srednja šola	47,2 %	48,1 %	53,6 %
• višja šola in več	7,8 %	18,5 %	32,1 %
Območje, kjer živijo			
• veliko mesto, predmestje	33 %	59,9 %	67,9 %
• manjše mesto	33 %	25,6 %	17,9 %
• vas ali kmetija	34 %	14,6 %	14,3 %
Mesečni dohodek gospodinjstva			
• od 0 do 115.000 SIT	35,3 %	55,6 %	26 %
• med 115.000 SIT in 230.000 SIT	42,9 %	22,2 %	38 %
• med 230.000 SIT in 350.000 SIT	13,5 %	15,3 %	24 %
• nad 350.000 SIT	8,2 %	6,9 %	12 %

stih, ki so jim na voljo, če se vključijo v te organizacije. Mnoge uporabnice storitev invalidskih organizacij pa avtomatično postanejo članice, ne da bi se o tem odločale same.

Večji delež uporabnic storitev invalidskih organizacij v primerjavi z ostalima skupinama živi na vasi ali v manjšem mestu. Tukaj se pokaže, da so ljudje, pri katerih je stigma razvidna že navzven, odrinjeni na rob družbe tudi v geografskem smislu. Uporabnice storitev invalidskih organizacij imajo v povprečju na voljo manj dobrin kakor uporabnice storitev samopomočnih organizacij, imajo pa v povprečju več dobrin kot uporabnice storitev dobrodelnih organizacij. Podobno razmerje se kaže tudi glede mesečnega dohodka gospodinjstva. Uporabnice storitev invalidskih organizacij imajo povprečno višji mesečni dohodek na gospodinjstvo od uporabnic storitev dobrodelnih organizacij, najvišji mesečni dohodek na gospodinjstvo pa imajo uporabnice storitev samopomočnih organizacij.

Kdo oz. kakšne so uporabnice storitev različnih vrst organizacij?

Pri kazalcih eksistenčnega položaja uporabnic storitev različnih vrst organizacij se statistično značilne razlike ($p < 0,05$) pokažejo pri teh dejavnikih:

• *Zagotavljanje tehničnih pripomočkov in zdravil.* Uporabnicam storitev invalidskih organizacij in uporabnicam storitev samopomočnih organizacij pri zagotavljanju tehničnih pripomočkov, ki jih potrebujejo, v veliko večji meri pomaga država kot uporabnicam storitev dobrodelnih organizacij. V celoti ali deloma tehnične pripomočke država zagotavlja 64,8 % uporabnic storitev invalidskih organizacij, 59,9 % uporabnic storitev samopomočnih organizacij in 30,6 % uporabnic dobrodelnih organizacij, ki te pripomočke potrebujejo. Vloga države pri zagotavljanju tehničnih pripomočkov je torej kar precejšnja zlasti za uporabnice invalidskih organizacij, ki z raznimi dokazili o stopnjah invalidnosti in zdravniškimi potrdili lažje dokažejo potrebo po tehničnih pripomočkih. Pri zagotavljanju zdravil pa država uporabnicam iz invalidskih organizacij, ki potrebujejo zdravila, pomaga v veliko manjši meri (le 36,4 %) kot uporabnicam iz dobrodelnih (55,6 %) in samopomočnih organizacij (60,8 %). Potrebo po zdravilih namreč lažje dokažejo uporabnice samopomočnih organizacij, ki so se v te organizacije vključile zlasti zaradi lajšanja oz. pomoči pri različnih boleznih ali obolenjih. Zato jim država tudi v večji meri zagotavlja specifična zdravila za lajšanje njihovih težav.

• *Razpolaganje s finančnimi sredstvi za pokritje stroškov zadovoljevanja osnovnih življenjskih potreb (hrana, obleka, stanovanje), stroški osnovne opreme in storitev, ki so povezane z lajšanjem težav, in stroški za varčevanje.* V največji meri finančna sredstva zadoščajo za pokritje stroškov zadovoljevanja osnovnih življenjskih potreb uporabnicam iz samopomočnih organizacij (87,3 %), medtem ko je v invalidskih organizacij takih 75,8 % uporabnic; v dobrodelnih pa sredstva zadoščajo le 55,6 % uporabnic. Razmerje je podobno tudi pri razpolaganju s finančnimi sredstvi za pokritje stro-

škov osnovne opreme in storitev, ki so povezane z lajšanjem težave (sredstva zadoščajo 73,1 % uporabnic iz samopomočnih organizacij, 45,8 % uporabnic iz invalidskih in le 37,7 % uporabnic iz dobrodelnih organizacij). Pri razpolaganju s finančnimi sredstvi za varčevanje pa so uporabnice storitev invalidskih organizacij v najslabšem položaju, saj s sredstvi za varčevanje razpolaga le 20,2 % uporabnic storitev invalidskih organizacij, medtem ko je takih v dobrodelnih organizacijah 29,1 % in v samopomočnih 35,8 %.

• *Omejevanje pri nakupu hrane, obleke in obutve, stanovanjske opreme.* Pri nakupu hrane so pogosto omejene predvsem uporabnice storitev dobrodelnih organizacij - skoraj četrtina (24,5 %), uporabnic storitev invalidskih organizacij, ki se pogosto omejujejo pri nakupu hrane, je 8,3 %, v samopomočnih organizacijah pa je takih 7,1 % uporabnic. Podobno je razmerje pri pogostosti omejevanja pri nakupu obleke in obutve, le da so odstotki nekoliko višji (dobrodelne 36,3 %, invalidske 15,7 %, samopomočne 12,7 %), in pri nakupu stanovanjske opreme s še višjimi odstotki pogostega omejevanja (dobrodelne 55,3 %, invalidske 33,3 %, samopomočne 24 %).

Na podlagi razlik v zvezi z eksistenčnim položajem lahko v grobem ugotovimo, da so najbolj ogrožene uporabnice storitev dobrodelnih organizacij. Uporabnice storitev invalidskih organizacij imajo srednje ogrožen eksistenčni položaj, vendar v večji meri kot uporabnice iz ostalih dveh skupin organizacij potrebujejo določene tehnične pripomočke, za nakup katerih pa njihova lastna sredstva ne zadoščajo v celoti. Poleg tega se morajo kar v veliki meri omejevati pri nakupu stanovanjske opreme, obleke in obutve, pri nakupu hrane pa nekoliko manj pogosto. Uporabnice storitev samopomočnih organizacij imajo v primerjavi z ostalima skupinama najboljši eksistenčni položaj, vendar je treba opozoriti, da v veliko večji meri potrebujejo zdravila, ki jih v glavnem dobijo s strani države. Te ugotovitve so posledica dejstva, da imajo uporabnice iz različnih skupin organizacij resnično različne potrebe oziroma primanjkljaje. Uporabnice storitev dobrodelnih organizacij imajo precej slabši eksistenčni (gmotni) položaj. Uporabnice storitev invalidskih organizacij nimajo dovolj lastnih sredstev za zagotavljanje različnih pripomočkov, ki jih potrebujejo. Uporabnice storitev samopomočnih organizacij v večji

Tabela 18: Pregled statistično značilnih razlik med uporabnicami storitev različnih vrst organizacij glede eksistenčnega položaja

Kazalec	*Uporabnice storitev invalidskih org.*	*dobrodelnih org.*	*samopomočnih org.*
Zagotavljanje tehničnih pripomočkov	• 36,8 % tistih, ki to potrebujejo, v celoti država • 28 % tistih, ki to potrebujejo, deloma država	• 10,6 % tistih, ki to potrebujejo, v celoti država • 20 % tistih, ki to potrebujejo, deloma država	• 39,9 % tistih, ki to potrebujejo, v celoti država • 20 % tistih, ki to potrebujejo, deloma država
Zagotavljanje zdravil	• 36,4 % tistih, ki to potrebujejo, v celoti država	• 55,6 % tistih, ki to potrebujejo, v celoti država	• 60,8 % tistih, ki to potrebujejo, v celoti država
Finančna sredstva zadoščajo za:			
• pokritje stroškov zadovoljevanja osnovnih življenjskih potreb	75,8 %	55,6 %	87,3 %
• pokritje stroškov osnovne opreme in storitev, ki so povezane z lajšanjem težave	45,8 %	37,7 %	73,1 %
• varčevanje	20,2 %	29,1 %	35,8 %
Pogosto omejevanje pri:			
• nakupu hrane	8,3 %	24,5 %	7,1 %
• nakupu obleke in obutve	15,7 %	36,3 %	12,7 %
• nakupu stanovanjske opreme	33,3 %	55,3 %	24 %

Tabela 19: Primerjava statistično značilnih razlik med uporabnicami storitev različnih vrst organizacij glede oviranosti

Kazalec	*Uporabnice storitev invalidskih*	*dobrodelnih organizacij*	*samopomočnih*
Stopnja oviranosti pri:			
• opravljanju aktivnosti osebne nege	1,6	1,2	1,2
• opravljanju aktivnosti mobilnosti in komuniciranja	2,9	1,6	1,7
• opravljanju aktivnosti gospodinjskih opravil	3,2	1,7	1,8
Koliko od 17 aktivnosti bi želeli opravljati	3,93	3,51	2,21

meri kot ostale potrebujejo zdravila, njihov eksistenčni položaj pa je po odgovorih sodeč nekoliko boljši. Te potrebe oz. primanjkljaje poskušajo zadovoljiti v organizacijah, ki ponujajo ustrezne programe in storitve.

Pri kazalcih stopnje oviranosti uporabnic storitev različnih vrst organizacij se statistično značilne razlike ($p < 0,05$) pokažejo pri teh dejavnikih:

• *Stopnja oviranosti glede opravljanja aktivnosti osebne nege, mobilnosti in komuniciranja ter aktivnosti gospodinjskih opravil.* Stopnjo oviranosti smo ocenjevali na lestvici od 1 do 6, pri čemer ocena 1 pomeni, da aktivnost opravlja popolnoma samostojno brez težav, in ocena 6, da aktivnosti sploh ne more opravljati. Uporabnice storitev invalidskih organizacij so pri opravljanju vseh teh aktivnosti v povprečju najmanj samostojne (gospodinjska opravila 3,2, mobilnost in komuniciranje 2,9, osebna nega 1,6), kar najbrž izhaja iz njihove večje fizične oviranosti. Sledijo uporabnice storitev samopomočnih organizacij (gospodinjska opravila 1,8, mobilnost in komuniciranje 1,7, osebna nega 1,2) in uporabnice storitev dobrodelnih organizacij (gospodinjska opravila 1,7, mobilnost in komuniciranje 1,6, osebna nega 1,2).

• *Želje glede opravljanja aktivnosti.* Uporabnice storitev invalidskih organizacij si želijo opravljati več aktivnosti v primerjavi z uporabnicami storitev drugih dveh vrst organizacij.

Na podlagi navedenih razlik glede stopnje oviranosti ugotavljamo, da so uporabnice storitev invalidskih organizacij precej bolj ovirane oz. manj samostojne pri opravljanju aktivnosti osebne nege, mobilnosti in komuniciranja in še zlasti pri opravljanju gospodinjskih opravil kot uporabnice storitev dobrodelnih in samopomočnih organizacij. Je pa njihova aktivnost oziroma želja po opravljanju določenih aktivnosti precej višja kot pri ostalih, ki so nekoliko bolj samostojne in bi te aktivnosti lažje opravljale.

Tabela 20: Pregled statistično značilnih razlik med uporabnicami storitev različnih vrst organizacij glede vpetosti v neformalne socialne mreže

Kazalec	*Uporabnice storitev invalidskih*	*dobrodelnih organizacij*	*samopomočnih*
Zakonski stan:			
poročena	39,2 %	48,8 %	58,9 %
Ima otroke	60 %	65 %	86 %
Nikogar nima, na kogar bi se obrnila v težavah	3,7 %	13,6 %	8,9 %
Pogostost stikov s			
• starši	1,44	2,12	1,95
• sorodniki	2,82	3,26	3
• prijatelji	1,88	2,23	2,12
Povprečna pogostost* udeležbe na družabnih srečanjih v primerjavi z drugimi ljudmi	2,55	2,19	2,64

* Ocena od 1 (precej manj kot večina drugih) do 5 (precej več kot večina drugih).

Pri kazalcih vpetosti v neformalne socialne mreže se statistično značilne razlike ($p < 0,05$) pokažejo pri teh dejavnikih:

• *Zakonski stan.* Največ je poročenih uporabnic storitev samopomočnih organizacij (58,9 %), 48,8 % uporabnic storitev dobrodelnih organizacij in le 39,2 % uporabnic storitev invalidskih organizacij. Ovire, ki so vidne na prvi pogled in so pri uporabnicah storitev invalidskih organizacij pogosto navzoče že od rojstva, so lahko razlog, da si pozneje v življenju težje najdejo partnerja.

• *Otroci.* Otroke ima velika večina uporabnic iz samopomočnih organizacij (86 %), 65 % uporabnic iz dobrodelnih organizacij in 60 % uporabnic iz invalidskih organizacij. Predvsem tistim uporabnicam storitev invalidskih organizacij, pri katerih je ovira navzoča že od rojstva oz. zgodnjega otroštva, dostikrat odsvetujejo materinstvo, češ da niso sposobne skrbeti za otroka. Zato je odstotek tistih, ki nimajo otrok, v tej skupini najvišji.

• *Vprašanje, ali imajo koga, na kogar se obrnejo v težavah.* Kar 96,3 % uporabnic iz invalidskih organizacij ima eno ali več oseb, na katere se lahko obrnejo v težavah, medtem ko je v samopomočnih organizacijah takih 90,1 % uporabnic in v dobrodelnih 86,4 % uporabnic.

• *Pogostost druženja s starši, sorodniki in prijatelji.* Bolj pogoste stike s starši imajo uporabnice iz invalidskih in samopomočnih organizacij, najmanj pogoste pa uporabnice iz dobrodelnih organizacij. Podobno razmerje je tudi pri stikih s sorodniki ter prijatelji.

• *Udeležba na družabnih srečanjih.* Najpogosteje se družabnih srečanj udeležujejo uporabnice iz samopomočnih organizacij, sledijo uporabnice iz invalidskih organizacij in uporabnice iz dobrodelnih organizacij.

Glede vpetosti v neformalne socialne mreže lahko sklenemo, da imajo najmočnejšo socialno mrežo uporabnice storitev samopomočnih organizacij, saj je v tej skupini zelo velik odstotek poročenih in ima otroke; v velikem deležu imajo okrog sebe ljudi, na katere se lahko obrnejo, kadar so v težavah, pogosto se družijo s starši, sorodniki in prijatelji ter se najpogosteje udeležujejo družabnih srečanj. Nekoliko šibkejša je neformalna socialna mreža uporabnic storitev invalidskih organizacij, saj jih je manj poročenih in manj jih ima otroke; imajo pa druge osebe, na katere se lahko obrnejo v težavah, imajo dokaj pogoste stike s starši, sorodniki in prijatelji ter se pogosto udeležijo družabnih srečanj. Najšibkejšo neformalno socialno mrežo imajo uporabnice storitev dobrodelnih organizacij. Ravno šibka neformalna socialna mreža je najbrž razlog, da so se uporabnice storitev dobrodelnih organizacij na te organizacije obrnile zaradi svoje materialne stiske, ki je niso mogle rešiti drugače.

Pri odgovoru na vprašanje, katere potrebe zadovoljujejo programi invalidskih, dobrodelnih in samopomočnih organizacij, se statistično značilne razlike med uporabnicami storitev različnih vrst organizacij kažejo predvsem pri teh dejavnikih:

• *Število različnih storitev, dobrin in pripomočkov, ki jih bodisi dobijo v društvih, si jih zagotavljajo same, jih ne dobijo nikjer, čeprav bi jih potrebovale, ali pa jih ne potrebujejo.* Uporabnice storitev invalidskih organizacij dobijo v povprečju v društvih precej več storitev (skoraj 9 od 18 navedenih) kot uporabnice storitev ostalih dveh vrst organizacij (nekaj manj kot 6 uporabnice dobrodelnih organizacij in 4 uporabnice samopomočnih organizacij). V povprečju si uporabnice storitev invalidskih organizacij najmanj od navedenih storitev zagotavljajo same. Le malo je storitev, ki bi jih uporabnice invalidskih organizacij še potrebovale, pa jih ni na voljo nikjer (v povprečju polovica storitve). Uporabnice storitev invalidskih organizacij v povprečju za najmanj navedenih storitev menijo, da jih ne potrebujejo.

• *Prejemanje invalidnine.* Več uporabnic storitev invalidskih organizacij (43,2 %) v primerjavi z uporabnicami iz ostalih dveh vrst organizacij (samopomočne 19,6 %, dobrodelne 7,3 %) redno prejema invalidnino.

V društvih oz. organizacijah, pa tudi pri državi (invalidnine) je za uporabnice storitev invalidskih organizacij na voljo več možnosti za zadovoljevanje potreb po storitvah, ki jih potrebujejo. Invalidske organizacije pa tudi država so se v določeni meri že odzvale na potrebe uporabnic (in tudi uporabnikov) storitev invalidskih organizacij, medtem ko glede na rezultate raziskave za uporabnice storitev dobrodelnih in samopomočnih organizacij še ni poskrbljeno v tolikšni meri.

Z vidika sodelovanja v organizacijah in vpliva storitev na izboljšanje kakovosti življenja pa se statistično značilne razlike med uporabnicami storitev različnih vrst organizacij kažejo pri teh dejavnikih:

• *Njihova vloga v društvu oz. zvezi.* Zlasti uporabnice storitev samopomočnih organizacij pa tudi uporabnice storitev invalidskih organizacij imajo v društvu v veliki meri vlogo članic, precej-

Tabela 21: Pregled statistično značilnih razlik med uporabnicami storitev različnih vrst organizacij glede zadovoljevanja potreb v programih društev

Kazalec	*Uporabnice storitev invalidskih*	*dobrodelnih organizacij*	*samopomočnih*
Koliko od 18 storitev:			
• dobite v društvih	8,77	5,69	4,3
• zagotovite sami	10,59	11,32	13,5
• ni na voljo nikjer	0,55	1,15	0,48
• ne potrebujete	4,07	5,79	5,25
Redni prejemki:			
invalidnina	43,2 %	7,3 %	19,6 %

šen delež jih sodeluje tudi v organih društev, medtem ko kar precej uporabnic storitev dobrodelnih organizacij v teh organizacijah nima aktivnejše vloge. Ta podatek lahko pripišemo dejstvu, da so uporabniki in uporabnice invalidskih in samopomočnih organizacij v veliki večini tudi njihovi člani in članice, medtem ko to ne velja za dobrodelne organizacije.

• *Pogostost udeležbe pri dejavnostih društev oz. zvez.* Uporabnice storitev invalidskih organizacij se v povprečju pogosteje udeležujejo dejavnosti društva kot uporabnice storitev ostalih dveh vrst organizacij.

• *Ocena prispevka organizacij k dvigu kakovosti življenja uporabnikov na področju stanovanjskih razmer, odnosov v družini, kakovosti prostega časa, možnosti izobraževanja, kariere, materialnega standarda, osebne varnosti in vključevanja v družbo.* Uporabnice storitev invalidskih in dobrodelnih organizacij približno enako ocenjujejo prispevek organizacij k dvigu kakovosti življenja uporabnikov na stanovanjskem področju, ocena uporabnic storitev samopomočnih organizacij pa je nekoliko nižja. Glede prispevka organizacij na odnose v družini so uporabnice storitev invalidskih organizacij na splošno bolj zadovoljne od uporabnic iz organizacij preostalih vrst. Podobno je tudi z oceno prispevka programov h kakovosti preživljanja

Tabela 22: Pregled statistično značilnih razlik med uporabnicami storitev različnih vrst organizacij glede aktivnosti in kakovosti življenja

Kazalec	*Uporabnice storitev invalidskih*	*dobrodelnih organizacij*	*samopomočnih*
Vloga v društvu:			
• članice	72,5 %	63,8 %	67,9 %
• sodelovanje v organih društva	25,8 %	13,8 %	32,1 %
• prejema določene storitve	1,5 %	22,5 %	0 %
Pogostost udeležbe* pri dejavnostih društva	3,75	4,05	4,68
Prispevek programov k dvigu kakovosti življenja na področju:			
• stanovanjskih razmer	1,7	1,73	1,15
• odnosov v družini	2,58	2,34	1,71
• prostega časa	4,08	2,91	3,25
• možnosti izobraževanja	2,86	1,92	2,17
• kariere	1,99	1,72	1,08
• materialnega standarda	2,07	2,45	1,18
• osebne varnosti	3,03	2,2	2,08
• vključevanja v družbo	4,07	2,71	3,04

* Pogostost smo merili na lestvici od 1 (vsak dan) do 9 (nikoli).

prostega časa, k možnosti izobraževanja, kariere, osebne varnosti in vključevanja v družbo. Glede prispevka organizacij k izboljšanju materialnega standarda pa so uporabnice storitev invalidskih organizacij nekoliko manj zadovoljne kot uporabnice storitev dobrodelnih organizacij in še vedno nekoliko bolj kot uporabnice storitev samopomočnih organizacij.

Rečemo lahko, da so uporabnice storitev invalidskih organizacij na splošno aktivne članice društev in da so v primerjavi z uporabnicami storitev ostalih dveh vrst organizacij tudi bolj zadovoljne s prispevkom organizacij k izboljšanju kakovosti življenja.

SKLEP

Čeprav so bili empirični podatki o uporabnicah in uporabnikih storitev invalidskih, dobrodelnih in samopomočnih organizacij zbrani z namenom, odgovoriti na tri ožje sklope vprašanj, smo s primerjanjem teh podatkov identificirali nekatere razlike med uporabnicami in uporabniki storitev invalidskih organizacij. Te razlike nakazujejo, da so uporabnice storitev invalidskih organizacij v nekoliko slabšem eksistenčnem položaju kot uporabniki, da imajo nekoliko šibkejšo socialno mrežo, imajo manj aktivno vlogo pri sodelovanju v društvih, so pa obenem bolj zadovoljne z vplivom programov organizacij na izboljšanje kakovosti življenja na področju zdravstvenega stanja in osebne varnosti. Tak rezultat lahko pojasnimo na podlagi družbeno pogojenih razlik med spoloma. Ženske so tudi na splošno manj kritične, bolj zadovoljne; njihova pričakovanja glede tega, kaj lahko dobijo v življenju, so manjša kot pri moških in zato navadno nimajo velikih ambicij.

Ko primerjamo uporabnice storitev invalidskih organizacij z uporabnicami storitev organizacij ostalih vrst, je mogoče ugotoviti, da njihov eksistenčni položaj ni najslabši, da se kaže srednja stopnja vpetosti v neformalne socialne mreže, so pa precej bolj ovirane pri opravljanju aktivnosti osebne nege, mobilnosti, komuniciranja in gospodinjskih opravil. Veliko storitev, ki jih potrebujejo, dobijo v društvih, zato si morajo v manjši meri kot uporabnice iz ostalih dveh skupin organizacij te storitve zagotavljati same. V primerjavi z uporabnicami storitev dobrodelnih in samopomočnih organizacij so tudi bolj aktivne članice društev in se dejavnosti društev pogosteje udeležujejo ter v večji meri izražajo zadovoljstvo s prispevkom programov organizacij k dvigu kakovosti življenja.

Čeprav podatki niso bili zbrani eksplicitno z namenom osredotočenja na razlike med spoloma, menimo, da vseeno ponujajo nekaj zanimivih statistično pomembnih razlik, ki so lahko izhodišče za nadaljnjo obravnavo ali kot ideje za načrtovanje prihodnjih raziskav.

LITERATURA

M. Jogan (1991), *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

Z. Kolarič, B. Mesec, S. Uhan, L. Rihter, N. Rode, R. Boškić, T. Rakar (2003), *Evalvacijska raziskava posebnih socialnih programov invalidskih in socialnih programov humanitarnih organizacij, ki jih je v letu 2000 so/financirala FIHO: Zaključno poročilo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

N. Toš et al. (2004), *Slovensko javno mnenje 2003/1*: [datoteka podatkov]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij [izdelava], 2003. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov [distribucija], januar 2004.

D. Zaviršek (1998), Disability as a gendered taboo. V E. Fernandez, K. Heycox, L. Hughes, M. Wilkinson (ur.), *Women participating in global change*. Sydney: University of New South Wales.